

سرشناسه: میهن دوست، رضا، ۱۳۶۴-
عنوان و نام پدیدآور: الگوریتم دانش اصول فقه (دوره عمومی) / نویسندگان: رضا میهن دوست و سیدمحمدباقر قلمی؛
مجا هایت موسسه پژوهشی دانشوران؛ ویراستار مهدی قاسمی.
مشخصات نشر: مشهد: حوزه علمیه خراسان، انتشارات، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری: ۳۲۰ص. جدول (نمودار).
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۶۶۶-۶۶-۸
وضعیت فهرست نویسی: فیا
یادداشت: کتابنامه: ص ۳۱۷ - ۳۱۸؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع: اصول فقه
شناسه افزودن: قلمی، سیدمحمدباقر، ۱۳۶۴-
شناسه افزودن: موسسه پژوهشی دانشوران
شناسه افزودن: انتشارات حوزه علمیه خراسان.
رده بندی کنگره: BP۱۵۵
رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۱
شماره کتابشناسی ملی: ۸۴۳۱۵۲۱
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیا

عنوان کتاب: الگوریتم دانش اصول فقه

نویسندگان: رضا میهن دوست و سید محمدباقر قدمی

با حمایت: موسسه پژوهشی دانشوران

ناشر: انتشارات حوزه علمیه خراسان

طراح جلد: رضایی زاده

ویراستار: مهدی قاسمی

صفحه آرا: محسن دستانی

قطع / تعداد صفحه: ۳۲۰ / ۱۴۰۰

چاپ اول: پاییز سال ۱۴۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۶۲۶-۶۶-۸

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۱۵۰۰۰ تومان

www.ketab.ir

سخن ناشر

به نام خدا

همراه با تحولات و اقتضائات دنیای معاصر، به روز بودن و پاسخگویی حوزه‌های علمیه در جنبه‌های مختلف زندگانی بشر، بسیار ضروری می‌نماید و همان‌گونه که معمار کبیر انقلاب امام خمینی رحمه‌الله بر آن تأکید داشتند که «من معتقد به فقه سنتی و اجتهاد جواهری هستم» این مهم از فقه جواهری انتظار می‌رود.

این میراث ارزشمند، سالیان متمادی بعد از غیبت کبرا با تلاش ارزشمند فقیهان به دست آمده است که با دقت در به دست آوردن منابع و فراهم ساختن قواعد برای فهمی صائب همراه بوده است.

استنباط احکام شرعی از منابع به جهت بر خورداری از دقت لازم و سهولت، علاوه بر قواعد استنباط، به روش استنباط نیز نیازمند است. تمامی این عوامل علاوه بر اینکه استنباط را ضابطه‌مند می‌کنند، اجتهاد در ساحت‌های نوظهور را نیز سهل می‌سازند. روش استنباط، نقشه راه مجتهد از نقطه آغاز تا فرجام کار- را ترسیم می‌کند و الزامات هر وضعیت و نیازمندی‌ها و انتظارات آن را روشن می‌سازد و او را به ادامه مسیر و اقدامات مورد نیاز آگاه می‌کند.

این اثر ارزشمند به اذعان مؤلفان سعی کرده است نمونه‌ای برای شناسایی فرآیند استنباط، در اختیار دانش‌پژوهان اصولی قرار دهد تا به آن‌ها در فهم بهتر مسائل علم اصول و نقش و ارتباط مسائل با یکدیگر و به‌کارگیری در استنباط، کمک کند.

انتشارات حوزه علمیه خراسان بر خود فرض می‌داند از تلاش‌های ارزشمند مؤلفان محترم و مسئولان مؤسسه علمی پژوهشی «دانش‌وران» که آغازگران حرکتی مبارک می‌باشند، تشکر و قدردانی نماید و از بذل توجهات مدیر حوزه علمیه خراسان حضرت آیت‌الله سید مصباح عاملی (دام عزه) نسبت به چاپ و نشر آثار ارزشمند اساتید و پژوهشگران تشکر ویژه نماید.

در پایان از همه همکارانی که در تهیه و تدوین این اثر، با دقت و حساسیت و نیز صراحت و احساس تعهد و مسئولیت، همت ورزیده‌اند، قدردانی و سپاسگزاری می‌شود و از اساتید و پژوهشگران ارجمند عرصه فقه و اصول دعوت می‌گردد با ارائه پیشنهادهای سازنده خود و یادآوری کاستی‌های احتمالی، انتشارات حوزه علمیه خراسان را در ارائه آثار بهتر یاری رسان باشند.

انتشارات حوزه علمیه خراسان

پاییز سال ۱۴۰۰ ه.ش

مصادف با ربیع الثانی سال ۱۴۴۳ ه.ق

فهرست

۱۱	پیش درآمد
۱۵	درآمد
۱۶	پیشینه
۱۷	ساختار کتاب
۱۸	ویژگی‌های این اثر

۲۱	بخش اول: کلیات
----	----------------

۲۲	فصل اول: مفهوم‌شناسی و ضرورت الگوریتم
۲۳	۱-۱- اصول‌فقه و ضرورت طراحی الگوریتم
۲۵	۲-۱- الگوریتم چیست؟
۲۵	۳-۱- عوامل عدم شفافیت در الگوریتم اصولی
۲۷	۴-۱- فواید تبیین الگوریتم‌وار استنباط

۲۹	فصل دوم: پیش نیازها
۳۰	۱-۲- تعریف حکم
۳۰	۲-۲- اقسام حکم
۳۳	۲-۲- اقسام حکم تکلیفی
۳۴	۲-۳- اجزای جعل شرعی
۳۶	۲-۴- مراتب حکم

۳۹	فصل سوم: روند کلی استنباط فقهی
----	--------------------------------

۴۹	بخش دوم: فرایند تفصیلی استنباط
----	--------------------------------

۵۰	فصل اول: مسئله شناسی (تعیین اولیه مسئله)
----	--

۵۶	فصل دوم: دلیل شناسی (احراز دلیل)
----	----------------------------------

۷۰	فصل سوم: بررسی حکم در مرتبه جعل
----	---------------------------------

۷۱	مدلول شناسی
----	-------------

۷۱	بررسی مدلول انفرادی
----	---------------------

۷۵	دلیل شرعی لفظی
----	----------------

۷۶	الف: مباحث مشترک
----	------------------

۷۸	بررسی دلالت مطابقی
----	--------------------

۷۹	بررسی اصل معنای مراد
۸۸	بررسی دائره شمولی معنای مراد
۸۹	تناسب حکم و موضوع
۹۰	تفحیح مناط و تعلیل
۹۱	الغای خصوصیت
۹۲	عام و خاص
۹۲	عموم
۹۲	ادات عموم
۹۵	تخصیص
۹۶	تخصیص به مختص متصل
۱۱۲	بررسی دلالت التزامی و لوازم عقلی و عادی
۱۱۸	ب: مباحث اختصاصی
۱۱۹	بررسی الفاظ دالّ بر موضوع
۱۲۷	بررسی الفاظ دالّ بر متعلّق
۱۳۲	بررسی الفاظ دالّ بر حکم و قیود آن
۱۳۴	بررسی منطوق الفاظ دالّ بر حکم
۱۳۴	بررسی وجوب
۱۳۵	بررسی الفاظ دالّ بر وجوب
۱۵۰	تعیین نوع واجب
۱۶۲	بررسی حرمت
۱۶۳	بررسی الفاظ دالّ بر حرمت
۱۷۲	تعیین نوع حرام

۱۷۷	بررسی قیود حکم و مفهوم آنها
۱۹۱	قرینه خاص بر مفهوم
۱۹۶	دلیل شرعی غیر لفظی
۱۹۸	فعل معصوم عنه
۱۹۹	بررسی دلالت فعل معصوم عنه بر حکم شرعی
۱۹۹	تعیین موضوع و متعلق حکم
۲۰۴	تقریر معصوم عنه
۲۰۵	بررسی شرایط دلالت تقریر معصوم عنه بر حکم شرعی
۲۰۶	بررسی دلالت تقریر معصوم عنه بر حکم شرعی
۲۰۶	تعیین موضوع و متعلق حکم
۲۰۹	سیره
۲۱۰	بررسی دلالت سیره بر حکم شرعی
۲۱۱	تعیین موضوع و متعلق حکم
۲۱۴	اجماع.....
۲۱۵	بررسی دلالت اجماع بر حکم شرعی
۲۱۵	تعیین موضوع و متعلق حکم
۲۱۸	دلیل عقلی
۲۱۹	بررسی دلالت دلیل عقلی بر حکم شرعی
۲۱۹	تعیین موضوع و متعلق حکم
۲۲۲	نتیجه‌گیری و جمع‌بندی مدالیل انفرادی
۲۲۵	مقدمات حکمت

۲۲۶	عدم تمامیت مقدمات حکمت
۲۲۷	اطلاق مقامی
۲۳۴	بررسی مدلول جمعی
۲۳۶	نسخ
۲۳۷	ورود
۲۳۷	حکومت
۲۳۸	تقدیم نص یا اظهر بر ظاهر
۲۳۹	عام و خاص
۲۳۹	تخصیص به مخصص منفصل
۲۳۹	بررسی اقتضاء تخصیص
۲۴۲	بررسی موانع تخصیص
۲۴۳	اجمال مخصص
۲۴۵	مطلق و مقید
۲۵۰	بررسی تعارض ادله
۲۵۷	فصل چهارم: بررسی حکم در مرتبه فعلیت
۲۵۹	اقتضای فعلیت
۲۶۶	موانع فعلیت
۲۶۸	بررسی نزاحم احکام
۲۶۹	موارد اهم بودن یکی از دو تکلیف
۲۷۲	تساوی دو تکلیف

۲۷۶	فصل پنجم: بررسی حکم در مرتبه تنجیز
۲۸۰	تنجیز تکلیف در صورت عدم کشف خلاف
۲۸۱	علم به حکم شرعی
۲۸۱	ظن به حکم شرعی
۲۸۲	جهل به حکم شرعی
۲۸۳	حکم ظاهری (اصول عملی)
۲۸۶	ارکان و شرایط استصحاب
۲۹۱	برائت شرعی
۲۹۱	احتیاط
۲۹۳	انحلال علم احتمالی
۲۹۴	تخیر
۲۹۸	تنجیز تکلیف در صورت کشف خلاف (مسئله اجراء)
۲۹۹	کشف خلاف با یقین
۳۰۰	کشف خلاف با اماره معتبر
۳۰۶	مسقطات حکم
۳۱۲	فهرست شکل‌ها و فلوچارت‌ها
۳۱۵	منابع

پیش درآمد

بسم الله الرحمن الرحیم

استنباط احکام شرعی از منابع به جهت برخورداری از وقت لازم و سهولت مورد انتظار، علاوه بر قواعد استنباط، به روش استنباط نیز نیازمند است. این دو امر نه تنها عملیات استنباط را ضابطه مند می کند و به آن اعتبار می بخشد؛ بلکه شناسایی احکام شرعی در ساحت های نوظهور را نیز ممکن می سازد.

چنان که استنباط احکام شرعی بدون شناسایی قواعد استنباط منجر به استنادهای ناروا و برداشت های سلیقه ای و بی ضابطه از دین می شود و دسترسی به احکام الهی در موضوعات نوپدید را ناممکن می سازد، همچنین استنباط احکام شرعی بدون شناسایی روش استنباط نیز موجب طولانی شدن این عملیات با خطای فراوان تر و دشواری بیشتر خواهد شد. علم اصول به خوبی عهده دار شناسایی، تحلیل و ارزیابی قواعد استنباط بوده و در طول سالیان متمادی توسعه و تعمیق شایسته ای در این قواعد ایجاد کرده است؛ با این حال در راستای شناسایی

روش استنباط، بررسی و تنقیح شایسته‌ای صورت نگرفته است. به عبارت دیگر، گرچه در ارتباط با روش استنباط کم‌وبیش مطالب سودمندی در علم اصول دیده می‌شود و فقهای بزرگوار نیز در برخی از مباحث فقهی به نکات روشی استنباط اشاره داشته‌اند؛ اما به جهت پراکندگی و نداشتن انسجام، جبران این خلأ، ضروری به نظر می‌رسد.

چنان‌که می‌دانیم روش استنباط به چگونگی استفاده از قواعد استنباط و شناسایی روند آن به صورت کامل و روش‌های گوناگون کاربردی و اختلاف مباحث در به کارگیری روش‌ها می‌پردازد.

مقصود از روش استنباط، روش تحلیل مسائل علم اصول نیست که خود جای بحث مستقلی دارد؛ چنان‌که مقصود از آن، مهارت استفاده از قواعد اصولی در استنباط فقهی نیز نیست؛ بلکه مقصود، شیوه و فرایندی است که می‌تواند ما را در زمان کمتر و با دقت بیشتر به حکم شرعی برساند.

بنابراین می‌توان گفت روش استنباط به بررسی موضوعات زیر می‌پردازد:

وحدت و یا تعدد روش استنباط؛

تأثیر تفاوت مسائل فقهی در روش استنباط؛

شناسایی مراحل استنباط احکام شرعی از آغاز تا پایان؛

اقدامات لازم در هر مرحله؛

انتقال از هر مرحله به مرحله دیگر و صورت‌های این انتقال؛

تحصیل خروجی لازم؛

به کارگیری قواعد و ابزار لازم در هر مرحله؛

چگونگی استفاده از قواعد استنباط در هر مرحله.